

Департамент освіти і науки
Полтавської обласної військової адміністрації
Гадяцький профільний ліцей
імені Т. Г. Шевченка
Полтавської обласної ради

ЄРМАКОВА АНТОНІНА ПЕТРІВНА,
вчитель початкових класів

Розвиток зв'язного мовлення – важливий аспект у формуванні всебічно розвиненої особистості в НУШ

Гадяч 2023

Єрмакова Антоніна Петрівна – вчитель початкових класів Гадяцького профільного ліцею імені Т. Г. Шевченка Полтавської обласної ради, спеціаліст, старший учитель. Стаж роботи – 36 років. Нагороджена знаком «Відмінник освіти України», 1998р.

АНОТАЦІЯ. У методичному посібнику «Розвиток зв'язного мовлення – важливий аспект у формуванні всебічно розвиненої особистості в НУШ» запропонована інформація має на меті розкрити основні питання змісту, організації і методів роботи по розвитку зв'язного мовлення учнів початкових класів. Дається характеристика основним одиницям зв'язного мовлення, аналізуються відповідні методи навчання зв'язному висловлюванню, пропонуються зведені в єдину систему види робіт по розвитку зв'язного мовлення та методика їх проведення.

Посібник містить розробки уроків, побудованих на основі особистісно-орієнтованої моделі освіти, основаної на ідеології дитиноцентризму з використанням інтерактивних методів і прийомів та інформаційно-цілісного підходу до навчання. Посібник адресований вчителям початкових класів, а також студентам педагогічних навчальних закладів.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

В. ПАРАКА – заступник директора з навчально-виховної роботи Гадяцького профільного ліцею імені Т. Г. Шевченка, вчитель вищої кваліфікаційної категорії, «учитель-методист»;

Л. ХАРЧЕНКО – керівник методичної кафедри вчителів початкових класів Гадяцького профільного ліцею імені Т. Г. Шевченка, вчитель вищої кваліфікаційної категорії, «учитель-методист»

Зміст

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ....	5
1.1. Види вправ для розвитку зв'язного мовлення.....	6
1.2. Розвиток навичок спілкування.....	7
1.3. Інноваційні прийоми розвитку інтелектуальних і творчих умінь.....	7
1.4. Використання кубиків LEGO на уроках навчання грамоти.....	10
РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРА ДЛЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	11
2.1. Характеристика аспекту використання комп'ютера	11
2.2. Опис ППЗ для розроблення дидактичних засобів	13
РОЗДІЛ 3. РЕФЛЕКСІЯ.....	15
ВИСНОВКИ.....	16
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	17
ДОДАТКИ.....	18

ВСТУП

*Єдине свідчення правильності
правильності процесу навчання – це
щастя дитини.
Марія Монтессорі*

«Життя – постійна наука» - говорить народна мудрість. Реалії сьогодення ще раз підтверджують це. Соціальні зміни впливають на школу, на вчителя, надаючи завданням нового змісту, вимагаючи створення оптимальних умов для розвитку і навчання особистості, здатної втілювати оригінальні ідеї, критично мислити, приймати нестандартні рішення. Тому в центрі уваги - дитина, самобутня особистість з неповторною індивідуальністю.

Педагог у новій системі освіти виховує мовця. Учень, який вільно, зв'язно, правильно говорить, краще застосовує набуті знання в подальшому житті і краще зможе презентувати себе, як особистість.

Завдання вчителя полягає в тому, щоб навчити молодших школярів зв'язно, правильно, цілеспрямовано говорити. Формування мовної особистості учня – один з важливих аспектів роботи вчителя початкових класів нової української школи.

Як говорив видатний педагог В. О. Сухомлинський, «Про всі предмети дитина повинна говорити як про світ, що її оточує, про світ, у якому вона сама – частина живої природи». Тобто дитина повинна бачити, чути, відчувати, торкатися – за цієї умови збільшується світ її вражень, думок, і як наслідок, збагачується мовлення.

В основу вивчення курсу рідної мови у початкових класах покладено принцип всебічного розвитку мовлення школярів. Він пронизує і об'єднує всі без винятку сторони мовленнєвої діяльності учнів. Розкриваючи характер взаємозв'язку навчання і розвитку мовлення, потрібно керуватися тезою про те, що мовні знання, уміння і навички повинні розглядатися як важлива умова і компонент розвивального навчання. Для цього потрібні такі системи навчання, які забезпечують зв'язок мовлення і мислення. Такий підхід забезпечив системну роботу над збагаченням словникового запасу, над звуковою стороною мови, удосконаленням граматичної будови мовлення школярів і над формуванням навичок побудови зв'язних повідомлень.

Розвиток усного мовлення – це елементи рідної мови, якими користується дитина відповідно до рівня свого розвитку в різних сферах діяльності.

Варто зазначити, що розвиток мовлення молодших школярів посідає одне з головних завдань навчального процесу в цілому.

Рідна мова – найбільший скарб, який є у кожного українця. Берегти, плекати мову треба вчити дітей змалку, бо добре відомо, чим багатший словниковий запас людини, тим краще її мовленнєвий розвиток, тим легше їй висловлювати власні думки і розуміти інших людей.

РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

**Спілкування – це найбільша розкіш людини
Антуан де Сент Екзюпері**

Мова у відношенні до мовлення – явище загальне. Вона належить усім, хто нею користується. Засвоюючи мову, людина одержує можливість пізнавати оточуючий її світ, забуте попередніми поколіннями.

Мовлення ж часткове, окреме, індивідуальне у відношенні до мови.

Мовлення процес, а мова – знаряддя спілкування. Тільки мовлення, а не мова може бути голосним або тихим, тривалим або коротким, швидким або повільним.

Мовлення – вид діяльності людини, реалізація мислення на основі використання засобів мови (слів, словосполучень, речень, тексту). У мовленні живе мова, проте ним вона ніколи не вичерпується.

Мовлення несе на собі відбиток віку людини, її освіти, професії, того середовища, в якому вона живе.

Основними вимогами до мовлення є змістовність, послідовність (тобто, логічність), точність, виразність, чіткість, доступність.

Мовлення поділяється на зовнішнє і внутрішнє. Зовнішнє мовлення – це мовлення, втілене у звуки або графічні знаки, звернене найчастіше до інших. Зовнішнє мовлення розраховане на сприйняття іншими людьми, воно має дійти до співрозмовника. Внутрішнє мовлення – не вимовлене і не написане мовлення, яке немов звернене до самого себе.

Школа покликана розвивати не тільки зовнішнє, а й внутрішнє мовлення. Для його розвитку ми застосовуємо чимало вправ: мовчазне читання, продумування своїх висловлювань, самостійне складання планів певного тексту для переказу чи твору. Внаслідок таких вправ внутрішнє мовлення стає чітким, струнним, що в свою чергу позитивно впливає на зовнішнє мовлення. У роботі над розвитком мовлення потрібно приділяти однаково увагу як зовнішньому, так і внутрішньому мовленню. Учнів необхідно вчити не тільки добре висловлювати свої думки, але й виробляти у них уміння стежити за розвитком думки під час слухання або читання, розуміти значення загального тону, гучності, тощо, тобто правильно сприймати мовлення співбесідника. Зовнішнє мовлення буває монологічним і діалогічним.

На розвиток мовлення звертається особлива увага у всіх розділах програми з мови для 1-4-х класів. Зв'язне мовлення виступає не окремим розділом програми, а є одним із її принципів. Воно органічно пронизує весь початковий курс рідної мови.

Першочерговим завданням у роботі вчителя початкових класів було і залишається питання розвитку зв'язного мовлення молодших школярів. Від того, як вчитель у початкових класах навчить учнів оволодівати мистецтвом спілкування, залежатиме подальше їх навчання, подальше їх становлення як особистості.

Інтерес до особистостей, що не просто «виживають» у сучасному світі, який швидко змінюється, а ще й досягають успіху, особистостей з особливою точкою зору, що вміють кожного разу по-новому творчо підійти до чергової несподіваної ситуації, спілкуватися з людьми, завжди різними і неповторними – цей інтерес привів до необхідності з'ясувати, чим же відрізняються «переможці» від інших людей.

Чим же відрізняється їх мислення, чому їх думки не метушаться в пошуках правильного рішення, а приходять швидко і точно?

За великими групами, починаючи з дитячого віку, спостерігали вчені-психологи. Висновок зробили такий: щоб досягти успіху в житті, «зробити кар'єру», треба з дитинства розвивати зв'язне мовлення.

Цей процес (розвиток зв'язного мовлення) можна тренувати так само, як і інші навички. Виникло запитання: «Як це зробити?»

Застосовую розвиток мовлення на кожному уроці. Діти активно розвиваються, швидко та природно сприймають принципи та прийоми розвитку мовлення.

Були труднощі: найскладніше – знайти форму викладу матеріалу, доступну для кожного віку.

Завдання вчителя – вільно, природньо та безпосередньо в процесі навчання формувати зв'язне мовлення:

1. Робота над збагаченням, уточненням і активізацією словника (Додаток 1).
2. Розвиток культури мовлення (Додаток 2).
3. Удосконалення граматичного ладу мовлення (Додаток 3).

Аналіз засвідчує, що висловити свої думки, почуття, переконання дітям важко, або вони зовсім не можуть оформити свої думки у зв'язне висловлювання, тому що не розвинуте мовлення дітей. Я помітила, що в більшості випадків завдання розвитку мовлення реалізується ізольовано одне від одного, фрагментарно та безсистемно. Так постало завдання в процесі розвитку зв'язного мовлення охоплювати різні рівні мови – фонетичний, граматичний, лексичний, тренувати усвідомлені елементи розвитку мовлення так само, як навички читання, письма, математики.

Тому і виникла потреба створити комплекс вправ для розвитку зв'язного мовлення, щоб у дітей формувалось уявлення про мову, як про єдину сукупність знаків, граматичних форм і норм, про мовлення як процес вираження своїх думок у фонетично, лексично і граматично правильній формі.

1.1. Види вправ для розвитку зв'язного мовлення

- усний переказ прочитаного;
- різні тестові вправи, пов'язані з аналізом прочитаних творів, з вивченням граматичного матеріалу;
- усні оповідання учнів по заданій темі;
- розповідання художніх текстів, заучених напам'ять;
- імпровізація казок, віршів, невеликих оповідань;

- відновлення деформованого тексту;
- письмові твори різноманітних типів;
- аудіювання;
- складання творів за малюнком, серією малюнків;
- складання власної казки;
- монолог (зв'язна мова однієї особи);
- діалог;
- розгорнуті відповіді на запитання;
- письмові перекази зразкових текстів;
- різноманітні види драматизації;
- словесне малювання;
- ділові папери: оголошення, адреси, записка, SMS-повідомлення.

Далі наводжу приклади найсучасніших методів та їх використання.

1.2. Розвиток навичок спілкування.

Уміння розмовляти і слухати - найважливіші якості, необхідні для демократичної культури. Ранкова зустріч діє дітям змогу брати участь у групових обговореннях, а вчителям – моделювати і активно розвивати у дітей уміння та навички ефективного спілкування, а саме:

- висловлювати свої думки так, щоб вони були зрозумілими іншим;
- уважно слухати, коли говорять інші;
- вирішувати проблеми за допомогою слів;
- ділитися своїми думками та ідеями з іншими.

Ці навички мають украй важливе значення для успішного життя в колективі, спільного навчання і розв'язання конфліктних ситуацій, а практика ранкових зустрічей – ідеальна можливість для їх розвитку (Додаток 4)

1.3. Інноваційні прийоми розвитку інтелектуальних і творчих умінь

Прагнення зробити навчання цікавим, інтерактивним, залучити учнів до творчої пізнавальної діяльності, розвинути критичне мислення – ось головна ідея кожного сучасного педагога.

В сучасних умовах найбільшої переваги набувають інтерактивні технології.

«Якщо знання – це новий капітал, то інновації – нова валюта»,- говорив Кевін Келлі.

Робота над власним висловлюванням (есе) на уроках української мови

Отже, найважливіший напрямок діяльності вчителя початкової школи на уроках української мови – мовленнєвий розвиток учнів, формування у них умінь зв'язно висловлюватись, зокрема, вмінь будувати власні висловлювання – есе.

Зв'язне висловлювання у формі есе спонукає учнів до самостійної думки, критичного мислення, стимулює розвиток розумових здібностей школярів та формує в них комунікативні вміння і навички, необхідні у повсякденній мовленнєвій діяльності.

Коли здійснюватиметься робота над зв'язним висловлюванням, то на таких уроках учні будуть обмінюватися думками і враженнями, сперечатися і доводити правильність своїх міркувань, складати цікаві розповіді і переказувати прочитане, давати поради своєму співрозмовникові, висловлювати йому свої побажання, фантазувати і створювати творчі проекти, брати інтерв'ю з метою виготовлення класної газети та ін. (Додаток 5)

Ми маємо брати собі на озброєння найсучасніші методи, способи, вправи, що виправдали себе. *Кластер* – метод критичного мислення.

Цікавим інноваційним прийомом розвитку інтелектуальних і творчих умінь є складання *кластера* на уроках літературного читання, природознавства, основ здоров'я.

Термін «*кластер*» (з англійської «cluster» - рій, гроно, грудка, накопичення)

В центральному овалі розміщено ключове слово, поняття, фраза, в додаткових словах і ті, що розкривають значення головного. За допомогою кластера можна в систематизованому вигляді показати значні обсяги інформації (ключові слова, ідеї тощо). Прийом може бути використаний на будь-якому етапі уроку.

Прийом «кластер» розвиває вміння формування власної думки на основі досвіду і спостережень.

Сенкан – це п'ятирядковий неримований вірш. Сенкан синтезує інформацію і факти в короткий вислів, який віддзеркалює і описує тему. Сенкан допомагає підсумувати інформацію, виділити головне (Додаток 5)

«*Кубування*»

«Кубування» є стратегією навчання, яка полегшує розгляд різних аспектів теми (автори: Грегори Кован і Елізабет Кован, 1980р.)

Цей підхід передбачає використання кубика, на кожній грані якого написано вказівки:

- Опишіть.
- Порівняйте.
- Встановіть асоціації.

- Проаналізуйте.
- Знайдіть застосування.
- Запропонуйте аргументи «за» або «проти»

Я використовую кубик для завдань, які не потребують критичного мислення. Це репродуктивні запитання та пригадування інформації. Наприклад: інформація про калину як символічний кущ України. Атрибут стратегії – кубик – а, по суті, це звичайна репродуктивна вправа.

Яким чином пояснити дітям складні слова? Формуючи запитання для учнів початкової школи, можна використовувати такі фрази:

- Як це виглядає? (Замість «Опиши це»)
- На що це схоже, а від чого відрізняється? (замість «Порівняй це»)
- Про що це змушує тебе подумати? (Замість «Проаналізуй це»)
- Як би ти це використав? (замість «Знайди цьому застосування»)
- Добре це чи погано? Чому? (Замість «Наведи аргументи «за» і «проти»)

Для молодших школярів стратегію «Кубавання» краще використовувати поступово. Можна запропонувати розглянути конкретний предмет і продемонструвати лише три грані куба. Надалі продовжувати відкривати решту граней (Додаток 5)

Діалог.

Діалог є основною, домінуючою формою мовлення, і тому вже в практиці навчання української мови в початкових класах він повинен посідати належне місце. Процес навчання говоріння в 1-4 класах слід будувати в напрямі від діалогу до монологу, а не навпаки.

Що слід пам'ятати про діалог?

Частини діалогу

- Вступна частина: ситуація спілкування (час, місце, учасники, тема).
- Привітання.
- Сам діалог.
- Прощання.

Основні вимоги до діалогу

- Триматися теми діалогу.
- Створювати діалог відповідно до ситуації та мети спілкування.
- Використовувати репліки для підтримання діалогу: «А ви як вважаєте?»; «Можливо, ви іншої думки?»; «Розкажіть про...».
- Використовувати формули мовного етикету: *вибачте, будьте люб'язні, перепрошую, будь ласка, дякую...*
- Дотримуватися правил спілкування.
- Кількість реплік (6-8).
- Знання про те, до кого і як потрібно звертатися?
- Робота в парах (Додаток 6)

1.4. Використання кубиків LEGO на уроках навчання грамоти

Гра для дитини – супутник життя. Дитина, граючи, живе і, живучи, грає. У процесі ігор у дітей розвиваються самостійність у мисленні, творчі задатки, кмітливість, винахідливість.

Сучасні діти значно відрізняються від попередніх генерацій. Вони не обов'язково будуть поділяти погляди старших. Яке життя оберуть сьогоднішні школярі? Якою б не була відповідь, маємо запропонувати майбутнім поколінням українців школу, що буде для них сучасною. Саме сучасній школі відповідає інноваційна LEGO-система.

Робота з освітніми конструкторами LEGO дозволяє дітям у формі пізнавальної гри дізнатися багато важливих ідей і розвиває необхідні в подальшому житті навички суспільно активної, творчої особистості, яка самостійно генерує нові ідеї, приймає нестандартні рішення.

Можна запропонувати дітям вигадати власні завдання з використанням цеглинок. Їхні ідеї можна використати для подальшої обробки і оформлення у вправу. LEGO - це самостійно сконструйована іграшка, яка буде існувати незалежно від конструктора, стане для дитини улюбленою і братиме участь в інших іграх (Додаток 7)

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРА ДЛЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2.1. Характеристика аспекту використання комп'ютера.

У початковій школі неможливо провести урок без залучення засобів наочності. Часто виникають проблеми, де знайти потрібний матеріал і як краще його продемонструвати. На допомогу прийшов комп'ютер. Комп'ютер природно вписується в життя школи і є ще одним ефективним технічним засобом, за допомогою якого можна значно урізноманітнити процес навчання. Кожен урок викликає у дітей емоційний підйом, навіть невстигаючі учні охоче працюють з комп'ютером.

Інформатизація освіти – один з основних напрямів процесу інформатизації, продиктований потребами сучасного суспільства, у якому головним рушієм прогресу є індивідуальний розвиток особистості. Вона має забезпечити впровадження в практику програмно-педагогічних розробок, спрямований на інтенсифікацію навчального процесу, вдосконалення форм і методів навчання. Основною метою всіх інновацій в освітній галузі є сприяння переходу від механічного засвоєння учнями знань до формування вмінь і навичок самостійно здобувати знання. Успішність розв'язання цього завдання значною мірою залежить від мети використання комп'ютера в навчальному процесі, якостей і можливостей програмного забезпечення та від того, яке місце посяде комп'ютер в системі дидактичних засобів.

З використанням комп'ютерних мереж і онлайн-засобів школи отримали можливість подавати нову інформацію таким чином, щоб задовольнити індивідуальні запити кожного учня. Дуже важливо організувати навчальний процес так, щоб дитина активно, з цікавістю і захопленням працювала на уроці, бачила плоди своєї праці і могла їх оцінити. Допомогти вчителю у вирішенні цього непростого завдання може поєднання традиційних методів навчання та сучасних інформаційних технологій, у тому числі і комп'ютерних, адже використання комп'ютера на уроці дозволяє зробити процес навчання мобільним, строго диференційованим та індивідуальним.

У молодших школярів на уроках української мови провідними видами діяльності є аудіювання, говоріння, читання та письмо. Тому, розглядаючи розвиток мовлення школярів, слід звертати увагу саме на згадані вище види діяльності.

Говорячи про розвиток будь-чого, потрібно знати, які саме навички формувати.

Основними навичками мовленнєвої діяльності залишаються:

1. Розуміння:

- основної думки (висловлення, твору та ін.);
- причинно-наслідкових зв'язків;
- виражально-зображувальних засобів тексту (висловлення);
- фактичного змісту твору(про кого, про що розповідається).

2. Уміння:

- складати і розігрувати діалог;
- дотримуватись правил етикету (не перебивати, вислуховувати партнера, поважати його думку);
- використовувати етикетну лексику й українські форми звертання;
- дотримуватись норм української літературної мови;
- переказувати текст;
- будувати зв'язні висловлення.

Розглядом можливостей використання комп'ютера для розвитку мовленнєвої діяльності молодших школярів є вишукування зв'язків, що можна налагодити під час комп'ютерного навчання, а також допомога, яку надасть комп'ютер учителю для формування конкретних навичок.

Використання наочних посібників (малюнків, схем, таблиць), що можна з успіхом виготовити за допомогою комп'ютера та роздрукувати на принтері навіть для кожного учня (або використовувати безпосередньо з монітора), багато в чому допоможе дітям зрозуміти зміст твору (1 клас). Адже школярі в цьому випадку мають змогу не лише чути голос учителя (учня), який читає твір, та бачити літери (абстрактний, знаковий елемент), але й дивитись на самих персонажів, аналізувати причинно-наслідкові зв'язки, виразально-зображувальні засоби, що їх застосовував автор.

Звісно, такий вплив відразу на декілька органів чуттів, у різноманітних формах поліпшить процес сприймання учнями почутого і побаченого.

Визначивши за допомогою таких таблиць головне, учитель забезпечить і належне розуміння основної думки твору учням.

Сприймання поліпшується і за рахунок елемента цікавості, що звісно присутній на уроках такого виду. Щодо уваги учнів, то варто зауважити, що за невмілого використання педагогом на уроці будь-якого засобу (чи то малюнка, чи то грамзапису) можливе зниження дитячої уваги, і тут на допомогу має прийти педагогічна майстерність учителя, його вміння вчасно запропонувати те, з чим він хоче працювати.

Діалог – це бесіда двох або більше осіб, тому вміння складати діалоги, розігрувати їх потрібне для вироблення комунікативних навичок дитини. Комп'ютер є гарним помічником учителя у плані подання тематики діалогів.

Складною темою у виховному плані є виховання етичних якостей особистості. На уроках розвитку мовленнєвої діяльності необхідно концентрувати увагу учнів на дотриманні правил етикету під час розмови (не перебивати партнера, поважати його точку зору). Дитина легше опановуватиме ці правила, якщо вони будуть подані у цікавій формі, змодельовані на практиці. ІКТ у цьому плані має величезні можливості. Комп'ютер у тій чи іншій формі (малюнок, опис, кінофільм) зможе цікаво подати матеріал для роздумів.

Ще однією величезною проблемою дітей є використання українських форм звертання (Оксано, Оленко, Володимире). Справа в тому, що самі дорослі рідко використовують такі форми в щоденному спілкуванні. Діти переймають від батьків

використання називного, а не кличного відмінка (закінчення нульове або –а, -я). І тут вже завдання педагога не навчити, а перевчити, що в десятки разів складніше, якщо йдеться про діяльність дітей 6-10-річного віку. Для такого навчання потрібно подати матеріал у якомога компактнішій, зрозумілій та цікавій формі. Допоможуть у цьому сучасні методи і прийоми та засоби дидактики, одним з яких і є комп'ютер, за умови правильного і доцільного застосування.

Використання комп'ютерних дидактичних засобів зможе також активізувати учнів, адже багато в чому вони самі намагатимуться знайти відповідь.

Уміле добирання дидактичних засобів із комп'ютерною підтримкою та поєднанням педагогічної майстерності сформує належне підґрунтя для опанування учнями матеріалу, сформує уміння правильно будувати зв'язні висловлення та виконувати інші необхідні завдання.

2.2. Опис ППЗ для розроблення дидактичних засобів

Велике значення для розвитку мовленнєвої діяльності мають засоби, що їх використовує вчитель, виконуючи при цьому різні дидактичні завдання:

- концентрація уваги;
- розвиток розумових процесів;
- розвиток пам'яті;
- формування певних стандартів мовлення (побудова тексту, правильність вимови та ін.).

Такі засоби використовуються на кожному уроці, з року в рік, учительський арсенал не є безмежним, тому і самим учням стають нецікавими вже безліч разів бачені малюнки, слайди тощо.

Чудовий вихід із такої ситуації ми вбачаємо у використанні комп'ютерних дидактичних засобів або засобів, розроблених за допомогою ПК.

У плані розроблення дидактичних засобів можливості комп'ютера дуже великі та до кінця далеко не вивчені. У своїй практиці використовую декілька визначальних із них.

1. *Створення наочності.* Наочні посібники можуть бути створені у будь-якій програмі, що працює з графікою, а саме:

Microsoft Word;

Corel Draw;

Adobe Photoshop тощо.

Також можна використовувати вже створену наочність, оцифрувавши її (за допомогою сканера) і доповнивши певними елементами на власний розсуд. Наочні дидактичні матеріали для розвитку мовленнєвої діяльності умовно можна поділити на малюнки, схеми, таблиці.

Таблиці та схеми у початкових класах (особливо у першому) можна використовувати разом із малюнками.

2. *Створення різноманітних завдань.*

На уроках РЗМ (розвитку зв'язного мовлення) величезне місце займає практична діяльність учнів, а саме виконання різноманітних завдань як творчого, так і репродуктивного характеру.

За допомогою текстового редактора Word Pad можна створити дидактичні матеріали у вигляді текстових завдань, а з допомогою текстового процесора Word такі завдання набудуть ще й графічних елементів.

Аналогічні завдання можна використовувати як роздавальний матеріал (роздруковувати на папері) або (якщо дозволяють умови за певних уявлень дитини про комп'ютер), виконувати на комп'ютері. Ще одним прикладом використання ППЗ для розвитку мовлення учнів є створення дидактичних пам'яток. Вони можуть зберігатися безпосередньо на комп'ютері у формі файлів, які дитина може відкрити, коли їй це необхідно. Загалом величезний і багатофункціональний процесор Word може використовуватись для:

- друкування тексту;
- форматування;
- вставка малюнків, гіперпосилань, таблиць, графіків та ін.;
- вставка звукових та ін. файлів на сторінку;
- створення простих геометричних фігур.

3. Для розвитку мовленнєвої діяльності школярів як на уроках читання, письма, так і на решті уроків, величезне значення мають проблемні ситуації, саме розв'язання і пояснення яких потребує належного словесного оформлення. Такі проблемні ситуації пропонуються молодшим школярам у формі запитань:

- Чому? Чому ти так вважаєш?
- Обгрунтуй відповідь.
- Що б ти порадив героєві казки (оповідання)?

Прийоми подання проблемних ситуацій:

- власне слово;
- демонстрація та подальше обговорення наочності;
- обговорення твору, дій та вчинків певних персонажів тощо.

Ми пропонуємо використовувати презентації Power Point для розроблення проблемних ситуацій.

Power Point – це програма, у якій можна створювати різноманітні презентації із почерговою зміною слайдів. На слайдах можна розставляти графіку, звук та ін.

Ще однією з найпоширеніших програм у стандартному наборі є графічний редактор Paint.

Окрім використання Paint учителем, він паралельно може використовуватись учнями для розвитку зв'язного мовлення на різних уроках.

Види робіт, які можна запропонувати для виконання учнями:

- коментоване малювання;
- коментоване розфарбовування малюнка;
- коментоване перенесення частин малюнку для створення нового зображення тощо.

РОЗДІЛ 3. РЕФЛЕКСІЯ

Рефлексія – філософський метод, за якого об'єктом пізнання може бути сам спосіб пізнання чи знання, думка, вчинок.

Рефлексія – унікальна здатність людської свідомості у процесі сприйняття діяльності сприймати й саму себе, внаслідок чого людська свідомість постає як самосвідомість.

Рефлексія (від латинського «reflexio» – «повертаються назад») – метод самоаналізу знань і вчинків, їх значень та меж.

Педагогічна рефлексія – наслідок взаємодії вчителя з учнем, який полягає у зворотньому зв'язку від учня після засвоєння масиву поданої вчителем інформації.

Рефлексія потрібна на уроці. Це метод моніторингу, інструмент для аналізу. Завдання – отримати якомога більше інформації, при чому ця інформація може бути як від учня, так і від вчителя. Рефлексію можна проводити впродовж всього уроку, а не ставити її на кінець уроку. Її можна провести зразу після мотивування, далі – після роботи в групах, після проведення практичної роботи, на загал про вивчення теми. Коли діти не готові, вони відтворюють інформацію за всіма чинниками, які цікавлять вчителя – емоційним, знанневим, практичним.

Є ідеальний варіант: «Який висновок ми можемо зробити з цього уроку?» і учень каже, як може це використати. Рефлексія – це будь-які наміри особистості, спрямовані на самоаналіз. Вони можуть проявлятися в оцінці своїх вчинків, думок і подій. Від того, наскільки людина освічена і вмє себе контролювати, залежатиме глибина рефлексії». Взагалі – рефлексія – це навчання.

Можна проводити підсумок уроку та рефлексію навчально-пізнавальної діяльності учнів. Рефлексія з використанням прийому «Мікрофон». Рефлексія з використанням прийому «Інтерв'ю», вправа «Дерево», скринька. Рефлексія з використанням вправи «Ромашка», чарівні скриньки, вправа «Чарівний пензлик настрою». Рефлексія гра «Продовжте речення». Рефлексія – саморефлексія. Рефлексія-вправа «Синквейн». Рефлексія, метод «Капелюшки де Боно». Рефлексія, гра «Так чи ні?». Відповідаємо цеглинами (Додаток 8)

ВИСНОВКИ

Сьогодні проблема розвитку мовлення учні в у школі є дуже актуальною, оскільки діти не завжди можуть чітко висловити свої думки, їм бракує активного словникового запасу. Чим більше дитина читає, переказує, слухає, тим краще розвивається її пам'ять, а, отже, тим легше їй засвоювати знання з усіх навчальних дисциплін, які вивчаються в початкових класах.

Як бачимо, молодші школярі за чотири роки навчання у початковій школі повинні оволодіти усним і писемним мовленням на такому рівні, який дозволяв би їм вільно і легко спілкуватися з однолітками та зі старшими на будь-яку тему, доступну для їхнього віку і розуміння.

Матеріал даного методичного посібника дібраний з метою формування в учнів предметних компетентностей (формування мовних знань та вмінь, формування та розвиток навичок мовленнєвої діяльності та ключових компетентностей: зокрема, комунікативної (здатність успішно користуватися мовою, всіма видами мовленнєвої діяльності в процесі спілкування); соціокультурної (загальнокультурний розвиток учнів, адаптація їх до життя в певному соціальному середовищі; громадянське, патріотичне, морально-естетичне виховання); уміння вчитися (здатність організовувати свою навчальну діяльність; формування почуття відповідальності за виконане завдання, мати власну думку з приводу обговорюваних питань, обгрунтовувати її), а також інформаційної; громадянської; здоров'язбережувальної.

Використання комп'ютера в освітньому процесі початкової школи стає ефективнішим, ніж було раніше. Виникнення інтересу до вивчення предметів у значної кількості учнів залежить, здебільшого, від методики їх викладання. Для того, щоб кожен працював на уроці активно і захоплено, потрібно використовувати комп'ютерні технології як відправну точку для виникнення і розвитку допитливості, глибокого пізнавального процесу. Це особливо важливо в молодшому шкільному віці, коли ще формуються, а іноді лише визначаються постійні інтереси і вподобання до того або іншого предмета. Комп'ютер у початковій школі має принести багато позитивних моментів, що не залишаться поза увагою як дітей, так і батьків.

Не варто зловживати на уроках використанням комп'ютерної техніки, хоч як це дивно, але і в сучасних умовах ілюстрації у друкованих виданнях мають великий позитивний вплив. З іншого боку, всі ми знаємо, що основною рисою сучасних дітей є кліповість мислення. Можна запропонувати, наприклад, серію малюнків, побудовану за принципом коміксів, а ще краще – частіше змінювати активності на уроці.

У цьому методичному посібнику висвітлено діяльнісний підхід до розвитку зв'язного мовлення, де головною дійовою особою є учень.

Важливо, щоб навчання відбувалося не заради самого процесу, а на благо дитини. Тут кожен педагог може йти своєю стежкою до мети. Мета ця – дитина, її вдосконалення і щастя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабіченко Н. Ю. «Ранкові зустрічі», 1 клас, II семестр. М. Харків, видавнича група «Основа», 2018 р.
2. Бадер В. І. Удосконалення мовленнєвого розвитку молодших школярів//Педагогіка і психологія, 1998 №4
3. Бібік Н. М. Нова українська школа: порадник для вчителя, Київ «Літера ЛТД», 2018р.
4. Варзацька Л. О.. Активізація мовленнєвої діяльності учнів. Початкова школа – 1991, №2
5. Вашуленко М. С. Державний освітній стандарт з української мови (початкова ланка)//Початкова школа, 1997, №2
6. Вишник О.О. Особливість писемного мовлення учнів 1-2 класів. Наукові конференції, м. Київ, 2012 р.
7. Кравчук Д. М. Писемне мовлення учнів 1-3 класів. Посібник для вчителів. Рад. школа, 1984р.
8. Ліннікова Л.В. Уроки розвитку мовлення. Харків. Видавнича група «Основа», 2016 р.
9. Олійник І. М. Розвиток зв'язного мовлення молодших школярів. Рівне, 1999р.
10. Пономаренко Л. В. Використання інформаційних технологій у практиці роботи початкової школи., м. Харків. Видавнича група «Основа», 2010р.
11. Рома Оксана. Шість цеглинок в освітньому просторі школи. Київ, 2018 р. The LEGO Foundation
12. Рома Оксана. Гра по-новому, навчання по-іншому, Київ 2018р. The LEGO Foundation
13. Руцька К. О. Використання ІКТ на уроках в початковій школі, м. Вінниця. Вінниця ММК, 2015р.
14. Челішвілі М. Є. « Етика спілкування учнів і вчителя»// Початкова школа, 1995 р.,№10

ДОДАТКИ

Додаток 1

Робота над збагаченням, уточненням і активізацією словника

Збагачення словника – це процес засвоєння нових, незнайомих учням слів, у результаті чого поширюється словниковий запас учнів і розвивається виразність їхнього мовлення:

а) діти шляхом слухово-зорових вправ записують ряд слів:

*сніжинки-сніг-сніжок-сніговий
льодок-іній-метелиця-завірюха*

Всі записані слова одна сім'я. Подумайте, яке слово із записаних: «Батько», «сніжинка»? (Сніг); «Брати?» (лід, сніжок, іній); «А матуся?» (Метелиця); «Дідусь?» (Сніговий); «Бабуся?» (Завірюха).

б) при вивченні слів-родичів (спільнокорневих слів) дітям пропонується із записаних складів скласти слово:

- *чок бо ду* (дубочок), подумати, звідки взявся дубочок, записати слово *дубок, дуб, дубочок* в порядку «виростання», знайти спільну частину;

- *рець те ві* (вітерець), запис по пам'яті слів *вітер, вітрище, вітриган* і розподіл слів від «найсильнішого» до «слабшого» як явищ природи.

в) при вивченні слів із протилежним значенням (антонімів):

- даються слова з протилежним значенням *вчений – неук*, і завдання вставити їх у прислів'я

...іде, а.....слідом спотикається

(*Вчений іде, а неук слідом спотикається*);

-підібрати до слова *праця* слово з протилежним значенням, знайти їм місце у прислів'ї

... людину годує, а ... марнує

(*Праця людину годує, а лень марнує*);

-підібрати слова-антоніми за змістом, відповідають вони на питання «Який?»

Жолудь (який?), а з нього (який?)...дуб виростає.

г) при вивченні слів близьких за значенням (синонімів) пропонується відгадати загадку, відповідь записується і поширюється словами-синонімами.

Загадка: *Коли хочеш ти читати*

То мене повинен знати,

А коли мене не знаєш,

То нічого не вгадаєш,

Це і Абетка, і Азбука, і Алфавіт.

д) елементи риторики на уроках зв'язного мовлення;

- підбір слів-рим серед поданих на малюнках:

(*сніг-пиріг, ялинка-сніжинка, лід-слід, білка-гілка*);

-підбір слів-рим до поданих, наприклад:

Зірочка – білочка, дірочка.

Лісок – їжачок, піджачок, грибок;

Книжка – мишка, кішка, діжка;

Хвоїнки – пір'їнки та ін.

-проведення гри «Складно-нескладно».

При римуванні слів діти плещуть у долоні, якщо рима відсутня- просто піднімають руки над головою. *Наприклад:*

Піднімається – опускається (Учні плещуть у долоні). Дорога – зима (Піднімають руки вгору)

Проведення гри «Вгадай вірш з римами»

Сутність її полягає в тому, що вчитель називає лише слова, які римуються у відомих дітям поетичних рядках. Вони повинні відгадати автора, назву поезії.

Наприклад, вчитель говорить римовані слова:

Сніжиночки-пушиночки, носилися – крутилися, спатоньки до матінки, рідная – бідная.

І. Діти, вгадуючи вірш М. Вороного «Сніжинки», декламують цей вірш.

1.1. Уточнення значення слів.

Це завдання словникової роботи спрямоване на розкриття і пояснення учням широкого значення слова, на вироблення в учнів вмінь уживати у мовленні найбільш точні і влучні за змістом слова.

а) із записаних слів запиши близькі за значенням до слова «йти».

Слова: *прямувати, сидіти, ступати, направлятись, спати.*

б) вибери із рядка слів близьких за значенням найбільш влучне до речення.

Подані слова: *вітерець, вітер, вірюган.*

Ледь шелестить....сухими листочками.

(Ледь шелестить вітерець сухими листочками).

в) знайди слово серед даних, що влучне за значенням до речення.

Слова: *виразно, дзвінко, каліграфічно. Дівчинка пише...*

(Дівчинка пише каліграфічно).

г) Знайти зайві слова, поєднати їх: тюльпан, ромашка, яблуко, айстра, огірок, помідор, капуста, груша, дуб, слива, береза, клен.

Запишемо зайві слова. Яким словом їх можна об'єднати?

Яблуко, груша, сливи – фрукти.

д) З'ясувати походження слів для стимуляції пізнавального інтересу під час уроків рідної мови.

Всі ви добре знаєте цього звіра (вчитель показує малюнок). Правильно, це ведмідь. Але, мабуть, ніхто не здогадується, чого його так назвали. Слово утворилось від давньослов'янського слова «медведь» перестановкою приголосних звуків [м] і [в] і дослівно означає «медоїд».

1.2. *Активізація словника – це використання слів, висловів у власному мовленні дітей, щоб учні переводили слова із пасивного словника в активний:*

а) підбір слів-ознак, порівнянь.

- Придивіться, які вони – сніжинки – перші вісники зими? (Пухнасті, білі-білі, легенькі, як пушинки).

- На кого вони схожі? (На білих мух, метеликів, на танцюристок).

б) вибір слів-ознак для опису.

- Зачитаємо слова: *колючий, м'якенький, біленький, великий, сіренький.*

- Якими словами можна описати їжачка? Який він? (*Колючий, сіренький, м'якенький*).

Розвиток культури мовлення

К. С. Барінова зазначає, що зв'язне мовлення – це мовлення змістовне, тематично спрямоване, логічно послідовне, оформлене у відповідності з прийнятими у мові нормами, а також метою і умовами мовленнєвої комунікації. Розвивати мовлення, - підкреслює дослідниця, - це значить безперервно удосконалювати вміння користуватися мовними засобами в процесі говоріння, доводити ці вміння до такого рівня, за якого засоби вираження думки використовується тим, хто говорить або пише у повній відповідності з законами мови. Важливу роль у збагаченні словника дітей має мова вчителя. Вона завжди є зразком для учнів, а тому повинна бути не лише правильною щодо побудови, а й багатою, змістовною, різноманітною за своїм словниковим складом.

Згідно з метою цього завдання учні навчаються правильно вимовляти звуки, засвоюють орфографічні норми звукомови, звертають увагу на правильність власного мовлення.

1. Розвиток правильної звукомови.

-Зверніть увагу на правильну вимову звуків [ч], [ж], [ій], [у], [ю] в поданих словах.

Слова: шовковиця, черешня, жолудь.

2. Правильність власного мовлення удосконалюється при усуненні вчителем нелітературних чи російськомовних слів.

Удосконалення граматичного ладу мовлення

1. *Грамотично-правильне вживання слів у словосполученнях, реченнях.*

а) складання речень із розсипаних слів.

Тьохкають, густому, У, гіллі, солов'ї.

б) зміна форми слова для зв'язку в реченні.

Мишка побачила на дорозі (зернина).

в) зміна порядку слів у реченні.

Речення озвучується дітям і пропонується змінити порядок слів у реченні.

Веселі розбіглися діти по полянці.

По полянці розбіглися веселі діти.

Веселі діти розбіглися по полянці.

2. Поширення речень розвиває увагу, кмітливість, вміння говорити.

- Поширимо речення.

Хлопчик поливає...

- Що поливає хлопчик?

Хлопчик поливає дерево.

- Яке дерево поливає хлопчик?

Хлопчик поливає молоденьке дерево.

- Чи часто хлопчик поливає дерево?

Хлопчик щоденно поливає молоденьке дерево.

Такі види роботи сприяють не лише гармонійному розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності, а й підвищують інтерес до уроків рідної мови, активізують увагу учнів.

Тема ранкової зустрічі «Як тварини допомагають людям?»

1 Вітання

Запропонувати дітям розпочати зустріч із приємних побажань на цілий день.

Наприклад:

- Вітаю вас, діти! Я хочу, щоб сьогоднішній день був у вас щасливим!

2 Обмін інформацією.

Тема дня: «Як тварини допомагають дітям?»

Гра «Ланцюжок»

- Назвіть відомих вам свійських тварин та птахів.
- Чим тварини корисні людям?

Перегляд уривка з мультфільму «Кіт, що гуляє сам по собі»

- Кого першого приручила людина?
- Хто став її вірним другом?
- Чому дикі тварини пішли до людини?

Діти розглядають малюнки, називають свійських тварин. Розповідають, що людина отримує від тварин:

- Корова дає нам...
- Вівця дає нам...
- Свиня дає нам...
- Гуска дає нам...
- Курка дає нам...
- Курчата і півень дають...

Гра «Фантазери»

- Уявіть, що трапилося диво, і ви перетворилися на тварину. Виберіть, ким ви хочете бути? Ви – тваринка, тому можете рухатися, як вона, видавати ті самі звуки, поводитися так само. Спробуйте відчувати задоволення, радість, спокій, адже ви робите те, що вам заманеться.

3. Робота в групах. Таблиці зі свійськими тваринами.

Гра «Добери кличку тваринці»

- Погляньте, які кумедні тваринки живуть у бабусі в селі! Бабуся звернулася до вас, друзі, за допомогою, щоб ви придумали їм клички.
- Яку б тваринку ви ще подарували у бабусине господарство? Придумайте їй кличку.

4. Теми для щоденника вражень:

- «Моя улюблена тваринка...»
- «У мене вдома живе...»
- «Я мрію про...»

Розробки конспектів уроків
Калина під моїм вікном
Урок розвитку зв'язного мовлення в 2 класі
Тема: Складання розповіді з елементами опису

Мета:

- формування предметних компетентностей: вчити учнів складати текст з елементами опису за власним спостереженням, за малюнками, опорними словами та словосполученнями; вчити учнів словами змальовувати красу навколишнього світу; розвивати зв'язне мовлення, художні здібності; розширювати знання та уявлення про калину як рослину – символ України, лікарську рослину; показати, як оспівують і звеличують її люди у віршах, загадках, піснях, прислів'ях; виховувати любов і бережне ставлення до природи рідного краю.
- формування ключових компетентностей:
 - уміння вчитися: формувати здатність підтримувати порядок на робочому місці;
 - загальнокультурної: вчити виправляти помилки у своєму мовленні, як усному, так і писемному;
 - соціальної: удосконалювати навички продуктивно співпрацювати з учнями у парах, у групах;
 - здоров'язбережувальної: удосконалювати навички дотримання норм гігієни читання і письма.

Міжпредметні зв'язки: українська мова, літературне читання, музичне мистецтво.

Тип уроку: урок розвитку мовлення.

Обладнання: підручник «Українська мова» 2 клас (авт. М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик); зошит з розвитку зв'язного мовлення; тлумачні словники; дидактичний роздавальний матеріал; ілюстрований матеріал куща калини в різні пори року; вишивки; домотканий рушник з вишитим орнаментом калини; кетяги калини; випечений коровай, прикрашений калиною; аудіозаписи пісень «Ой у лузі калина», «Ой, роде наш красний» Ніни Матвієнко; репродукції картин М. Примаченко «Калиновий гай» та К. Білокур «Натюрморт з колосками і глечиком».

Інформаційний матеріал «Калина».

Калина – кущова рослина, заввишки до 5 метрів. На нашій планеті росте понад 200 видів калини, а в Україні росте калина цілолиста. Росте в чагарниках, заростях, особливо, у заплавах рік, у підлісках, на схилах, в ярах. Часто висаджують її в парках, на подвір'ї. Поширена повсюдно. Листки крупнозубчасті, зверху майже голі, зі споду дещо опущені. Квітки білі, зібрані майже в плоскі щитовидні зонтики, крайні значно більші за серединні, п'ятипелюсткові. Цвіте в травні,

червні. Плоди – овальні, терпкувато-кислі ягоди. Використовують у народній медицині:

- кору для загоювання ран, при кровотечах;
- квіти як чай від простудного кашлю і гарячки;
- ягоди при шлункових хворобах, сухому кашлі, для пониження тиску.

Уривки з віршів:

1. «Зацвіла в долині червона калина» (Т. Г. Шевченка)
2. «Тече вода з-під явора ярмом на долину. Пишається над водою червона калина» (Т. Г. Шевченко)
3. «Що таке Батьківщина? За вікном калина» (П. Бондарчук)
4. «Наша хата під горою край долини. У вишневому садочку та в калині» (Я. Щоголів)
5. «Ми дуже любим наш край і нашу Україну. Її лани і зелен-гай, в саду рясну калину» (М. Познанська)

Прислів'я:

- Пишна і красива, мов калина червона.
- Милуйся калиною, коли цвіте, а дитиною, коли росте.
- Гарна дівчина, як у лузі калина.
- Вбралась в біле плаття, як калина в білий цвіт.
- Щічки червоні, як кетяги калинові.
- Без верби і калини нема України.

Методичні прийоми: «Прогнозування», «Кубування», «Понятійна таблиця», «Сенкан»

Хід уроку

I. Організація класу.

Створення емоційного настрою

Учитель: Подаруйте посмішку собі,
Одне одному, мені.
Я дарую посмішку і вам,
Радість допоможе у роботі нам.

II. Мотивація навчальної діяльності

1. Актуалізація опорних знань

- Відгадайте загадку – і ви дізнаєтеся, про що йтиметься сьогодні на уроці
(Прийом «Прогнозування»)

*За хатою у садочку
У зеленому віночку,
У червоному намисті
Дівчинонька чепуриться.
І збігаються всі діти,
Щоб на неї поглядіти,
За намисто кожен смик*

Та й укине за язык.

- Так, звісно, це калина. Прочитайте загадку в зошиті. Що спільного в обох загадках? (*Відповіді учнів*) Які слова допомогли відгадати об'єкт? (*Відповіді учнів*) Які ще загадки про калину знаєте?

Орієнтовні відповіді учнів:

- Стоїть півень над водою з червоною бородою.
- Хто не йде, за борідку вщипне.
- У лісі на пролісі висить плаття червоне.
- І не дівка, а червоні стрічки носить.

2. Повідомлення теми і мети уроку

- Наш урок присвячується калині. Ми маємо написати за планом розповідь на тему «Калина під моїм вікном», що міститиме опис калини.

План

1. Де росте калина?
2. Яка калина на вигляд?
3. Кого приваблює кущ калини навесні, восени?
4. Яку користь приносить вона людям?
5. Як народ величає калину?

III. Робота з підготовки до написання твору

«Мозковий штурм» (прийом «Кубування»)

-Згадаймо все, що ми знаємо про калину. Допоможе нам у цьому наш куб.

1-ша грань. Що таке калина? Яка на вигляд? (Діти розповідають, зачитують інформацію зі словника та роздавального матеріалу)

2-га грань. Де росте калина? (Діти розповідають, потім зачитують уривки з віршів та пісень у роздавальному матеріалі)

3-тя грань. Як виглядає калина в різні пори року? («Понятійна таблиця»)

Листя – мов тризуб, смарагдове, темно-зелене, багряне, безлиста.

Цвіт – мов фата нареченої. Квіти білі, дрібні, як сніжинки.

Ягоди, мов намисто, як краплинки крові.

Кетяги, горошини червоні, овальні, соковиті, терпкувато-кислі, важкі, розкішні, червоні, морожені – кисло-солодкі.

(За допомогою складеної таблиці діти описують калину, поширюючи речення порівняннями. Складають таблицю завдяки ілюстративному матеріалу).

4-та грань. Використання калини.

-Як люди використовують цю рослину? (Діти пригадують з власного досвіду і зачитують з роздавального матеріалу).

5-та грань. Як народ величає цей лікарський кущ?

(Діти згадують про загадки, вірші, пісні, легенди, казки, прислів'я, а вчитель демонструє показ вишивок, репродукції картин М. Примаченко «Калиновий гай» та К. Білокур «Натюрморт», столітнього домотканого рушника з вишитим орнаментом калини, фото короваю, прикрашеного калиною.)

6-та грань. Чим подобається ця рослина? Аргументуйте «за» і «проти».

Фізкультхвилинка.

- Яку народну пісню про калину ви знаєте? (Відповіді учнів)

- Наспівайте, будь ласка, пісню «Ой у лузі калина». (Діти співають, а вчитель вмикає аудіозапис цієї пісні. Співаючи, діти повторюють за вчителем ритмічні танцювальні рухи).

IV. Робота над складанням твору

1. Робота над планом твору

- Діти, перечитайте план. На яке питання ми не давали відповідь? (Кого приваблює кущ калини навесні, восени?)

Учитель пропонує дітям переглянути ілюстрації комахи на цвіті калини та горобця на червоному кетязі, що допомагає учням сформулювати відповідь на запитання.

2. Робота над будовою тексту.

- З яких частин складається текст? (Відповіді учнів)

- Відповіді на які запитання є зачином, основною частиною, кінцівкою?

3. Словникова робота.

- Як уникнути повторень слів у творі? (Замінити синонімами, іншими словами).

- Як ще можна назвати калину? (Чарівний кущ, лікарська рослина, красуня, українське диво, родинний оберіг, символ України)

- Кетяги? (Грона, китиці)

- Недуг? (Хвороба)

- Діти, зверніть увагу на правопис слів: навесні, восени, взимку, влітку. (Усі слова зі словникової роботи записані на дошці.)

4 Усне складання твору за планом.

Учні працюють у групах - колективно складають твір. Згодом заслуховують відповіді представників груп.

V. Письмова робота

Учні працюють над твором під аудіозапис пісні «Ой, роде наш красний» у виконанні Ніни Матвієнко.

Для дітей, які швидше виконали завдання, учитель пропонує творчо попрацювати індивідуально, в парі чи в групі (за вибором).

1) Доримувати вірш про калину (недописаний вірш).

2) Написати сенкан про калину

Наприклад: *Калина*

Розкішна, чепурна.

Біліє, червоніє і говорить.

Лікує від недуг вона.

Родинний оберіг.

VI. Слухання творів дітей, віршів.

VII. Підбиття підсумків

- Що на сьогоднішньому уроці сподобалось найбільше? (Відповіді учнів.)

- Де можна використати набуті знання, уміння? (Відповіді учнів.)

Наприкінці уроку на дітей чекає сюрприз – спечений коровай, прикрашений калиною. Учні декламують вірші про калину, співають пісні.

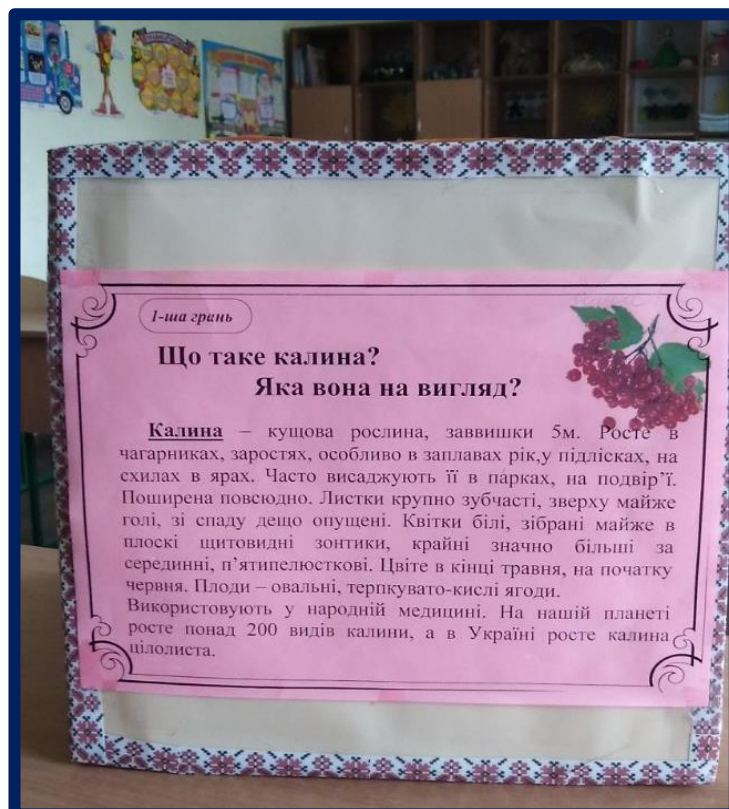
Калина

Калина – це розлогий великий кущ. Вона росте в чагарниках, на схилах ярів та рік. Її висаджують у парках, біля будинків.

Весною калина цвіте білими або рожевими квітами. Вони приваблюють своїм духмяним запахом комах. Восени кущ червоніє і палає, мов жар, серед зеленого листя. А взимку червоними ягодами пригощаються птахи. Велику користь приносить калина і людям. Це лікарська рослина. Вона містить в собі велику кількість вітамінів.

Калина – символічний кущ України!

**ЯБЛУКО. СКЛАДАННЯ ПИСЬМОВОЇ РОЗПОВІДІ
З ЕЛЕМЕНТАМИ ОПИСУ
Розвиток зв'язного мовлення
3 клас**

Мета:

- формування предметних компетентностей: вчити виділяти особливі ознаки; вчити висловлювати власну думку щодо прочитаного, спостерігати, описувати, складати розповідь, робити висновки; розвивати зв'язне мовлення, орфоепічну чуткість учнів, виховувати любов до природи, любов до свого рідного, українського;
- формування ключових компетентностей:
 - уміння вчитися: переключатися з одного виду роботи на інший, виділяти головне;
 - загальнокультурної: дотримуватися норм культурної поведінки, не заважати іншим, завжди приходити на допомогу, правильно працювати в групі;
 - здоров'язбережувальної: удосконалювати навички дотримання норм гігієни читання і письма; донести до свідомості дітей про важливість споживання фруктів та овочів як вітамінного комплексу.

Обладнання: текст для обговорення «Яблуко»; скоромовка, вірш, жарт, завдання для роботи в групах, у парах, яблучка-очікувані результати, малюнок дерева-яблуні на дощці, кошук.

Хід уроку:

I. Організація класу.

Складіть вірш:

З батьком яблуні...*раденько*

Трохи руки...*садили*

Зате яблука...*натрусили*

Поласуємо...*смачненькі*

Як ви думаєте, про що ми будемо говорити на уроці? (Про яблуню, яблуко?)

Складання навутилки.

Визначення ключових слів

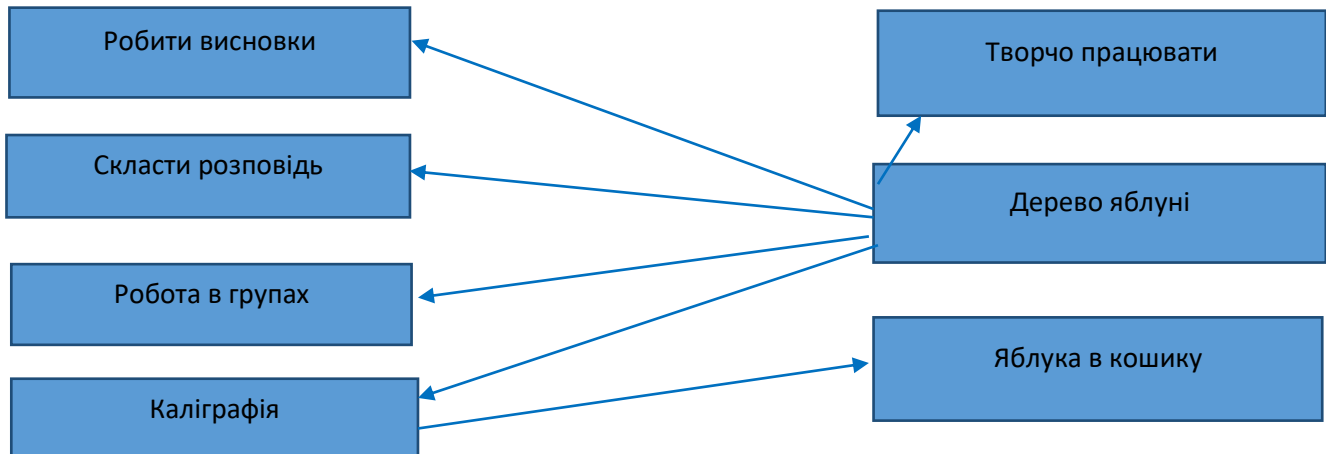
червоне кисле соковите садівник		смачне сад доспіле обкопувати
--	--	--

II. Повідомлення теми і мети уроку.

Очікуваний результат: що діти та вчитель очікують від уроку (усно?)

Свої сподівання вчитель записує на картках (яблучках) і вивішує на малюнок яблуні.

Щоб наші сподівання справдилися, нам потрібно до кінця уроку ці яблучка скласти в кошик.

Щоб виправдати наші сподівання, помандруємо на Галявину роздумів. (Діти сідають колом. У кожного на парті текст «Яблучко».)

III. Основна частина.

Галявина роздумів.

Індивідуальне читання тексту.

Виберіть уривок, який вам найбільше сподобався. Учні зачитують свої уривки (інші сліdkують), висловлюють свою думку щодо прочитаного.

- Чи можна ці речення назвати текстом? Чому?
- Що ж таке текст? Які типи текстів ви знаєте?
- Чи є в цьому тексті порівняння? Описи? Прочитайте.

Робота в малих групах.

Клас ділиться на групи. У кожної групи свій колір. Учитель роздає личка, які з одного боку мають різний колір. (Жовтий-оранжевий, зелений-салатовий, червоний-бордовий).

Діти сідають за парти, утворюючи у великій групі малу групу та пару.

Повторення правил роботи в групі.

Орфоепічна естафета. (Троє учнів з кожної великої групи: 1-й - читач, 2-й – поштар, 3-й - писар. Набір слів висить за дверима. Група має зібрати інформацію відповідно до свого завдання).

Завдання 1. Виписати слова, що стосуються яблук.

Завдання 2. Виписати слова, що стосуються яблуневого листя.

Завдання 3. Виписати слова, що стосуються дерева-яблуньки.

Пропоновані слова.

Червонобоке, крислата, зелене, ароматне, струнка, пожовкле, рум'яне, розлога, багряне, соковите, висока, тремтливе, жовтобоке, гілляста, овальне, смачне, дуплиста, зів'яле, запашне, опале.

Одночасно виконується робота в парах.

Робота в парах. (Три пари)

Завдання 1.

- Вивчи скоромовку:
*Яків яблука трусив.
Яблуневий сік робив.
Яблуневий сік смачний,
Яків любить сік такий.*
- Вивчити і розіграти жарт.

Учитель: Коли найкраще збирати яблука?

Учень: Коли в садку немає собаки і спить сторож.

Завдання 2.

- Подумай і запиши правильно прислів'я.
Яблуньки далеко яблуко від не падає.
- Подумай і допиши слово:
Розлога, гілляста, висока, міцна...

Завдання 3.

- Прочитай розповідь. Скажи, чого вона вчить?

Дідусь саджав яблуні. Йому сказали: «Навіщо тобі ці яблуні? Довго чекати з них плоду і ти не з'їси з них яблучка».

Дідусь відповів: «Я не з'їм, інші з'їдять, мені «спасибі» скажуть».

Перевірка зібраної інформації. (Учитель вивішує листки для перевірки).

Зелене	Червонобоке	Крислата
Пожовкле	Ароматне	Струнка
Багряне	Рум'яне	Розлога
Тремтливе	Соковите	Висока
Овальне	Жовтобоке	Гілляста
Зів'яле	Смачне	Дуплиста
Опале	Запашне	

Творчий відпочинок. (Пари представляють виконану роботу).

Робота у великих групах.

- Приступаймо до написання розповіді з елементами опису, використовуючи всю почуту інформацію.

Інструкція до завдання.

1. Перед вами 5 яблук. Кожен вибирає собі одне і складає розповідь з елементами опису так, щоб інші, прочитавши цю розповідь, впізнали ваше яблуко.
2. Після закінчення роботи групи обмінюються розповідями.

3. Кожний член групи вибирає собі розповідь, читає її мовчки і впізнає яблуко.
4. По черзі ознайомити з роботою всіх груп.
5. Визначити найкращу розповідь і представити її перед класом. (Прикріпити на дошці).

IV. Підсумок уроку.

- Чи справились наші очікування? (Зриваємо яблуко, читаємо, що очікували від уроку та кладемо в кошик.)

Якщо всі яблука зібрано в кошик, можна зробити висновок щодо ефективності уроку).

Домашнє завдання.

- Кожна група працює над створенням книжки з власними розповідями про яблуко

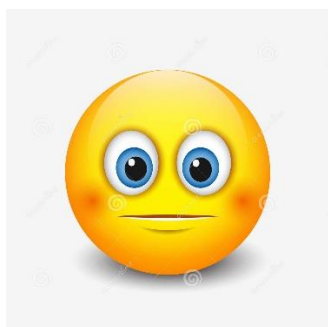
Оцінювання учнями своєї роботи в групі.

- Візьміть личка та намалуйте посмішку залежно від того, як ви працювали на уроці:

Виписати слова, що стосуються:

Працював творчо, ефективно, активно

Старався

Працював нижче своїх можливостей

- Зробіть для себе висновок!

Зразок учнівського твору Яблучко

Рум'яне, велике яблучко лежить на столі. З одного боку позолочене сонце.
То мама приготувала його для мене, щоб дочка росла здоровою і рум'яною, як яблучко. Адже в яблуках багато вітамінів для здоров'я.

Беру в руки мамин дарунок. Ой, яке ж запашне яблучко!

Пахне осіннім садом, золотим сонцем, срібним дощиком, свіжим вітром... і мамою.

Рум'яний бочок яблучка трішки поранений. Мабуть, упало з висоти і вдарилось об нижню гілку.

А ось дірочка. Там живе черв'ячок. Нехай собі. Я їстиму обережно.

Десь чула, що японці купують тільки яблучка з черв'ячком, бо це означає, що яблучко екологічно чисте, неотруйне.

Дякую, дорога матусю, за турботу.

ТВІР «ЗИМА-ЧАРІВНИЦЯ»

Тема: Написання твору «Зимо-чарівниця»

Мета:

- формування предметних компетентностей: вчити учнів писати твір на задану тему, нестандартно мислити, правильно висловлювати свої думки як в усній, так і в письмовій формі; активізувати і збагачувати словниковий запас школярів, вирізняти з-поміж інших предмет чи явище, розвивати зв'язне мовлення учнів, виховувати почуття прекрасного, почуття любові до рідного краю;
- формування ключових компетентностей:
 - уміння вчитися: удосконалювати навички володіння українською мовою;
 - здоров'язбережувальної: сприяти зміцненню і загартуванню організму;
 - загальнокультурної: розширити знання про літературні твори українських письменників.

ХІД УРОКУ

I. Підготовча робота

Звучить оптимістична музика Антоніо Вівальді з циклу «Пори року».

1. Аудіювання на фоні музики «Зима» (А. Вівальді)

- Діти, послухайте вірш і скажіть, якими словами передані спокій і тиша зимового дня?

Летить сніжок легесенький, кружляє,
Безшумно осідає він на все
І килими гладенькі простеляє,
Та стільки щастя й радості несе!
Бо ж поле стало чисте та цнотливе,
На ліс пухнасту шаль вдягла зима.
У цілім світі раптом побіліло –
Ні сірого, ні чорного нема.
Зійшли хмарки, і небо посиніло,
А сонце ген з-за обрію пливе,
І всюди заіскрилось, засвітило!
Напевно, диво-казка тут живе...

2. Розповідь учителя.

Диво-казка живе скрізь тихим зимовим днем, коли навколо снігові замети, льодом скуті річки, а на деревах шапками лежить сніг. Дуже гарно в таку пору! Але зима буває різною. То сонечко вигляне, і все заблещить, засяє, то сніжок іде, а то хурделиця свої права диктує, мете, завіває.

Сьогодні ми напишемо твір про зиму, красиву, білосніжну, недаремно ж ми назвали його «Зима-чарівниця». Можна пофантазувати і написати про те, як ви її собі уявляєте. Допоможуть вам ваші ж малюнки.

Використовуються малюнки (аналогічно до попереднього уроку, тільки про зиму).

3. Бесіда

- Які картини виникають у вашій уяві, коли ви чуєте слово *зима*?
- А коли дивитесь на замерзле, укрите візерунками вікно, що собі уявляєте?
- Які чари зими вам найбільше подобаються?

II. Робота над написанням твору.

1. Складання плану.

План твору подається у вигляді слайд-презентації.

ПЛАН

- а) Несподівано настала зима.
- б) Ліс узимку.
- в) Зимова казка.

2. Складання твору учнями.

Зразок твору:

Мене розбудила синичка. Вона постукала дзьобом у вікно і голосно пискнула. Я підбіг до вікна, а там – біло-біло! Це вночі завітала чарівниця-зима. Стало так гарно, урочисто, світло.

Зима! Одне лише слово, а в уяві виникає стільки картин! Кожну з них я хочу намалювати. На одній біліє поле, а вдалині – темний ліс. На іншій все світиться від яскравого сонечка. Ось чудова річка з прозорою кригою, а я катаюсь на ковзанах. А ще мені подобається, коли йде лапятий сніг. Я замислююсь і уявляю, якою буде ця зима.

Я мрію...І раптом чарівна фея бере мене за руку і веде на засніжену галявину. Там під звуки чарівної музики кружляють у танці дівчатка-сніжинки. Їх багато, і вони так гарно танцюють, що я не витримую і кружляю разом з ними.

У вікно постукала синичка, і я прокинувся...

3.Творча робота

III. Заключна частина рефлексія.

Учні читають свої твори.

Гра «Інтерв'ю»

**Складання і розігрування діалогу на тему
«Збираємося на прогулянку до річки (в ліс, за місто, в парк)».
Складання продовження діалогу за поданим початком**

- Діти, зараз ми з вами повчимося складати діалог. Пригадайте: що таке діалог?
- Діалог – це розмова двох або кількох осіб.
- З чого складається діалог?
- Діалог складається з реплік.
- Репліка це слова, звернені до співрозмовника.
- Правильно, дякую. Складіть і розіграйте діалог на тему «Збираємося на прогулянку».

Випишіть у стовпчики форми звертання.

Привіт, здрастуй, добрий ранок (день, вечір), вітаю тебе, милий друг, дорогий товаришу, мій рідний, подруга мила, сонечко, здрастуйте, шановний (ім'я, по батькові), панове...

Пока, чао, будь, до завтра, побачимося, до побачення, удачі тобі, до нових зустрічей, до швидкої зустрічі...

Складання продовження діалогу за поданим початком.

- - Оленко, ти вже помила посуд?
- Так.
...
- - Привіт, ходімо у кіно.
- З радістю. Зачекай, я...
- ...
- - Добрий вечір, Тарасик удома?
- Так, зачекай...
- ...
- - Чого ти сумуєш, дівчинко?
- Я загубила...
- ...
- - Івасику, ти вже підготував повідомлення про тварин?
- Так, але...
- ...
- Запишіть один із діалогів.

Вправа 1 «Склади слово, речення»

Учні можуть складати з деталей-букв слова та речення, одночасно вивчаючи орфографію і правопис.

Вправа 2 «Оживи літеру»

Запропонуйте дітям збудувати першу літеру свого імені, імені свого сусіда по парті. Діти оживляють літеру за допомогою цеглинок або іншого матеріалу для творчості. Запропонуйте їм протягом кількох хвилин скласти розповідь про свою літеру (Де вона живе? Як її звать? Що вона вміє робити?...) Спонукайте дітей поділитися історією один з одним, у парах чи групах.

Вправа 3 «Склади розповідь»

На цеглини можна наклеїти букви, цілі слова і попросити учнів скласти з цих слів розповіді та історії, дотримуючись правил граматики.

Вправа 4 «Виростимо речення»

Виростимо речення за допомогою слів, які відповідають на запитання ХТО? ЩО? ЩО РОБИТЬ? ЯКИЙ?

Червона цеглинка – слова, які відповідають на запитання ХТО?

Синя цеглинка – слова, які відповідають на питання ЩО?

Зелена цеглинка – слова, які відповідають на запитання ЩО РОБИТЬ?

Жовта цеглинка – слова, які відповідають на запитання ЯКИЙ? ЯКА?

Діти виконують завдання, підбираючи слова, відповідно кольору цеглинок.

Запитання до дітей:

- Із скількох слів складається ваше речення?
- На які запитання відповідають слова в реченні?

Вправа 5 «Літературна скарбничка»

Діти обирають будь-який художній твір і створюють для нього башту – сюжет, де нижня цеглинка – це зачин, середня – основна частина, верхня – кінцівка.

Запитання до дітей:

- Які події твору відносяться до зачину?
- Які – до основної частини?
- Які ви маєте віднести до кінцівки?
- Яка інформація зберігається у ваших літературних скарбничках?

**Рефлексія.
Вправа «Інтерв'ю»**

- Що вам найбільше сподобалось сьогодні на уроці?
- Що нового ви дізналися ?
- Чи помічали ви таку красу зими до сьогоднішнього уроку?
- Можливо, хтось із вас полюбив зиму ще більше?
- Як передають красу зими композитори, художники, поети і письменники?
- Давайте пригадаємо синичку, яка повідомила нам про перший сніг. Діти, як живеться птахам узимку?

То ж ми, люди, повинні допомагати їм узимку.

Вправа «Синквейн»

- Перший крок- назва теми (одне слово)
- Другий – опис теми в двох словах.
- Третій – рядочок опису дій в межах цієї теми.
- Четвертий крок – фраза з чотирьох слів, що виявляє ставлення до цієї теми.
- Останній крок – синонім, що показує суть теми.

Метод «Капелюшки де Боно»

- Білий – колір чистоти.
- Червоний – колір життя, відчуттів.
- Зелений – колір досліджень.
- Чорний – колір землі, здорового глузду.
- Синій- колір знань.

Саморефлексія.

- Знаю...
- Хочу...
- Навчусь...

Вправа «Чарівні скриньки»

- Покладіть свої враження від уроку до однієї зі скриньок.

Гра «Продовжте речення»

- Я вже знаю...
- Здалося складним...
- Я розумію, що...

- Я вмію...
- Я можу...
- Було цікаво дізнатися, що...
- Мене здивувало...
- Мені захотілося...

Вправа «Чарівний пензлик настрою»

Діти утворюють коло. Вони тримають у руках символічний пензлик і по черзі говорять: «Мій настрій після закінчення уроку ...кольору, тому що...»

